

מראי מקומות - ראש השנה

י"ט:

על פי הראיה, ולא חששו לעיבור משום אד"ו, משום שכולם יודעים זאת, וכנ"ל. וביארו התוספות שהקלוקל של שאר המועדות יהיה בקידוש על ידי איום.

ובעבודת דוד העיר, מהו הקלוקל בזה, הרי למעשה קידשו החודש ומועיל אפילו אם היה על ידי איום העדים, ואם כן איזה קלוקל יש כאן. והביא מהתוספות ישנים שעצם תקון המועדות על ידי איום העדים הוא קלוקל המועדות.

עוד הקשה הפני יהושע על התוספות, כיצד יתכן שבמשך שנים רבות כל כך ראו העדים את הלבנה בזמנה. והשפת אמת תירץ, שלעולם עיברו החדשים הקודמים כדי לעשות שלעולם יראה החודש בשלושים באלול. והוסיף שאם היה יום המעונן שלא היו יכולים לראות הלבנה, אם היה ראוי ליראות באותו היום, לא היו מעברין, אף שלא ראו אותה שום עדים.

ד. הא מיקלקל ראש השנה

נחלקו הראשונים מהו הקלוקל, רש"י פירש, שאם מעברין אלול נמצא שלא עשאוה בני הגולה כהלכה. והתוספות פירשו, שנמצא שיעשו שני ימים טובים של ראש השנה [ולכאורה הכוונה שגם בני ארץ ישראל יהיו צריכין לעשות שני ימים ראש השנה, וזהו הקלוקל, שהרי בני הגולה לעולם עושין שני ימים].

והקשה הטורי אבן, מהו הקלוקל בעשיית שני ימים טובים של ראש השנה. ובתוס' הרא"ש כתב שהקלוקל הוא שמוסיפין תקיעות וברכות שלא כדין. אבל הטורי אבן כתב שהקלוקל הוא על פי מה שאמרו בביצה (ג), שביום טוב שני של ראש השנה יתעסקו ישראלים במת, ואם עברו לאלול, נמצא שעשו כן באיסור.

עוד כתב, שיהיה קלוקל גם ביום הכיפורים, שאין עושין שני ימים בגולה, ונמצא שלא התענו ביום הכיפורים האמיתי, והגמרא נקטה אחד מהם, ונקטה את ראש השנה מפני שהוא הראשון.

ה. מוטב תיקלקל ראש השנה וכו'

לפירוש רש"י שהטעם שהוצרכו לעבר את אלול הוא או משום ירקיא או משום מתיא, קשה מהו שאמרו 'מוטב לקלקל ראש השנה מלקלקל המועדות', הרי לכאורה אין זה קלוקל גדול כקלוקל של ראש השנה.

ובערוך לנר על התוספות הביא דברי הרמב"ם שמה שהיו מעברים אלול לפעמים היה משום סוד העיבור שהיה בידם הלכה למשה מסיני, ומה שאמרו משום ירקיא ומתיא, זהו רק מה שאמרו להמון העם, אבל אין זה עיקר הטעם. וכתב שזוהי גם דעת רש"י, ובזה יישב קושיית התוספות שלפירוש רש"י

המשך בעמוד הבא

א. והלכתא לא בטלו

העיר הטורי אבן, שמשלשון הגמרא 'והלכתא' משמע שיש חולקים בפורים וחנוכה, לפי מסקנת הגמרא שלא בטלו היינו דוקא חנוכה ופורים, והקשה, שאטו יש מי שסובר שחנוכה ופורים בטלים. ותירץ, שלא בטלו היינו כחומר מגילת תענית שאסורים לפניהם ואחריהם. אלא שהקשה שדעת הרבה פוסקים שגם לפניהם ואחריהם בטל בחנוכה ופורים, ואם כן אין לפרש ש'לא בטלו' היינו לענין זה.

ותירץ, שמה שאמרו לעיל בפשיטות שחנוכה לא בטלה, זהו רק קודם שהסיקו שענין ביטול מגילת תענית הוא מחלוקת תנאים, אבל לאחר שאמרו שהוא מחלוקת תנאים, יש לומר שתנא זה סבר לא בטלה, אבל אם בטלה אפילו חנוכה בטלה. ואף פורים, הגם שעצם יום הפורים ודאי לא בטל, אבל בטל לגבי יום י"ד למוקפין וט"ו לפרזים שמותר בתענית.

ב. כאן בחנוכה ופורים

הקשה הריטב"א, שאם מגילת תענית לא בטלה כלפי פורים, כיצד נוהגים להתענות ביום שלפני פורים, הלא במגילת תענית יש איסור להתענות אף יום קודם. ותירץ, שכיון שההלכה היא להקל בענייני מגילת תענית, סובר שמואל בתענית (יח) שרק יום שלאחריו אסור בתענית, ולא יום שלפניו, ועל כן אף שאין הלכה כשמואל, מכל מקום כיון שבטלה מגילת תענית, על כן אפילו לגבי הדברים שאינם בטלים אנו מקילים על שלפניו. והר"ן [ה-: בדפיו] תירץ, שכיון שפורים הוא דברי קבלה, הרי זה כדברי תורה שאין צריכים חיזוק, ואין איסור כלל לפניו או אחריו.

ולכאורה נפקא מינה בין הריטב"א להר"ן, ביום שלפני חנוכה, שלהריטב"א יהא מותר בתענית ולהר"ן יהא אסור, וכן כתב בהערות להגר"ש.

[ולכאורה נפקא מינה גם להיפך, בלאחריו של פורים, שלהר"ן מותר ולהריטב"א אסור, אבל אינו מוכח, משום שלגבי תענית הפרזים ביום שאחר פורים של מוקפים, יתכן שאין זה כיום שאחר דברי קבלה, וצ"ע.]

ג. מוטב לקלקל ראש השנה ולא יתקלקלו כולהו מועדות

פירש רש"י, שהקלוקל היינו משום ירקיא או מתיא. והקשו התוספות, שהרי הכל יודעים שאם חל ראש השנה באד"ו שצריך לעברו, ואם כן מהו חשש הקלוקל. עוד הקשה הריטב"א, שאם החשש הוא שמא יפול באד"ו, אם כן כיצד יתכן שבמשך שנים רבות כל כך לא אירע שיום טוב או יום הכיפורים יהא סמוך לשבת. ולכן פירשו שלא משום אד"ו היו מעברין, אלא משום שפעמים לא ראו עדים את הלבנה ביום שלושים, ואין מקדשין עד יום ל"א משום שמצוה לקדש

מראי מקומות - ראש השנה

יט: (המשך)

של שלושים יום, יכולים לעשות שלושים, ואם רואים שצריך עשרים ותשע, יכולין לעשות עיבור של עשרים ותשע, על ידי איום העדים או שלא יקבלו עדים. אולם החזון איש (או"ח סי' קמ"ב סק"א) כתב, שכוונת הגמרא שלמאן דאמר שלושים אין מקבלים עדים לקדש החודש ביום שלושים, ולמאן דאמר רצה וכו', היינו שכיון שמדין עיבור שנה אין קפידא, הרי זה חוזר לעיקר המצוה לקדש על פי הראיה, וממילא יכול להיות או חודש או שלושים.

ח. אדר הסמוך לניסן לעולם חסר הקשו התוספות, שאם כן מדוע צריך כלל לשלוח שלוחים על חודש ניסן. וכתבו שמסקנת הגמרא היא בתיובתא, ומשמע שהיתה הגמרא יכולה להקשות כן. אבל הבעל המאור כתב שדבר זה שאדר לעולם חסר לא היה ידוע לכל, ולזה הוצרכו לשלוח שלוחים להודיע להם מתי היה ניסן, שמא לא ידעו זה שאדר לעולם חסר ויבואו לקלוקל בפסח.

אין קלוקל ב'מועדות' אלא ביום הכיפורים בלבד. עוד תירץ על פי זה מה שהקשו התוספות שהכל יודעים שמעברים כדי שלא יחול באד"ו, ולפי הנזכר מבואר, שבאמת לא היו עושין כן אלא משום סוד העיבור, ועל זה אכן לא עמדו מתחילה.

ו. מתניתין דלא כרבי דתניא וכו' הקשו התוספות, אם אין השלוחים יוצאים על אדר שני, איך ידעו כלל שנתעברה השנה. ותירצו, שכיון ששלוחין יוצאין על ניסן, כשהגיע ראש חודש ואין שלוחין יוצאין, על כרחך נתעברה השנה. והריטב"א כתב, שודאי שלחו שלוחים מיד לאחר שעברוהו, ואין זה שייך לסוגייתנו, ולפיכך לא נזכר זה במשנה, אלא שהקשה שהיו צריכים לשלוח גם על קביעות ראש חודש אדר שני, כדי לידע מתי יהא פורים.

ז. מאן דאמר חודש רצה חודש רצה שלושים כתב המנחת חינוך (ד' כ"א) שרצה היינו אם רואים שצריך עיבור